

УДК 338.4(477.74)

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2024-3-2>

ОЦІНКА КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНОГО ТУРИЗМУ

Бучко Жанна Іванівна

доктор географічних наук, доцент,

доцент кафедри географії та менеджменту туризму,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

ORCID ID: 0000-0003-0066-9284

Тангер Максим Миколайович

магістр,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

ORCID ID: 0009-0002-4602-9864

Актуальність дослідження: вивчення особливостей формування конкурентних переваг в окремому туристичному регіоні та їх порівняння з іншими регіонами є одним із ключових напрямів дослідження конкуренції в іноземному туризмі. Особливої актуальності це набуває у контексті виявлення чинників інтенсифікації розвитку іноземного туризму, які надають йому конкурентні переваги над іншими регіонами. Таким регіоном до повномасштабної війни, яку проти України розв'язала росія, була Одеська область. **Предметом дослідження** є вивчення різних аспектів формування та розвитку чинників і процесів становлення конкурентного середовища туристичних регіонів із метою визначення їхніх конкурентних переваг у контексті розвитку іноземного туризму для Одеської області. **Мета дослідження:** визначити конкурентні переваги Одеської області для розвитку іноземного туризму (в довоєнний період) порівняно з іншими туристичними регіонами Чорного та Середземного морів. **Методологія дослідження:** використано методи аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення, порівняльних характеристик, рейтингової оцінки чинників формування конкурентного середовища щодо розвитку іноземного туризму. **Результати дослідження:** проведена рейтингова оцінка різних чинників формування конкурентного середовища за окремими туристичними регіонами, що розташовані на узбережжі Чорного та Середземного морів. Визначено відмінності у формуванні певних видів конкурентних переваг. Виявлено, що кращі кліматичні умови для розвитку туризму й рекреації мають Єгипет та Греція, водночас Аджарія характеризується кращими соціально-економічними умовами розвитку іноземного туризму, що було властиво і для Одеської області до початку повномасштабної війни. Визначено для кожного регіону як конкурентні переваги, так і певні перешкоди, що потрібно враховувати під час розроблення та реалізації стратегій конкурентної боротьби на ринку міжнародних туристичних послуг. **Практичне значення:** отримано результати, які свідчать, що Одеська область у довоєнний період порівняно з іншими туристичними регіонами мала найвищий рейтинг конкурентного середовища для розвитку іноземного туризму. Це дає підстави після завершення війни відбудувати інфраструктуру й повернути регіону його конкурентні переваги. **Висновки:** з'ясовано, що Одеська область з усіх досліджених регіонів до початку повномасштабної війни росії проти України мала найкращі конкурентні умови для розвитку іноземного туризму. **Перспектива подальших досліджень** полягає у вивченні можливостей повоєнної відбудови та відновлення інфраструктури в регіоні із залученням зацікавлених інвесторів.

Ключові слова: іноземний туризм, туристичний регіон, конкурентне середовище, конкурентні переваги.

ASSESSMENT OF THE COMPETITIVE ENVIRONMENT OF THE ODESA REGION IN THE CONTEXT OF FOREIGN TOURISM DEVELOPMENT

Buchko Zhanna Ivanivna

Doctor of Geography Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Geography and Tourism Management,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-0066-9284

Tanher Maksym Mykolayovych

Master,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine
ORCID ID: 0009-0002-4602-9864

Relevance of the study: the study of the peculiarities of the formation of competitive advantages in a particular tourist region and their comparison with other regions is one of the key areas of research on competition in foreign tourism. This is especially relevant in the context of identifying factors that intensify the development of foreign tourism, which give it competitive advantages over other regions. Before the full-scale war unleashed by Russia against Ukraine, Odesa region was such a region. **The subject of the research** is the study of various aspects of the formation and development of factors and processes of formation of the competitive environment of tourist regions in order to determine their competitive advantages in the context of foreign tourism development for the Odesa region. **The purpose** of the study is to determine the competitive advantages of the Odesa region for the development of foreign tourism (in the pre-war period) in comparison with other tourist regions of the Black and Mediterranean Seas. **Research methodology:** the methods of analysis, synthesis, theoretical generalization, comparative characteristics, rating assessment of various factors of formation of the competitive environment for the development of foreign tourism are used. **The results of the study:** a rating assessment of various factors of formation of the competitive environment for individual tourist regions located on the Black and Mediterranean coasts is carried out. Differences in the formation of certain types of competitive advantages are identified. It is found that Egypt and Greece have the best climatic conditions for the development of tourism and recreation, while Ajara is characterized by better socio-economic conditions for the development of foreign tourism, which was also characteristic of the Odesa region before the outbreak of a full-scale war. The article identifies both competitive advantages and certain obstacles for each region, which should be taken into account when developing and implementing competitive strategies in the market of international tourism services. **Practical significance:** the results obtained show that Odesa region in the pre-war period, compared to other tourist regions, had the highest rating of the competitive environment for the development of foreign tourism. **This gives grounds** to rebuild the infrastructure after the war and return the region to its competitive advantages. **Conclusions:** It has been found that Odesa region had the best competitive conditions for the development of foreign tourism among all the studied regions before the start of Russia's full-scale war against Ukraine. Prospects for further research are to study the possibilities of post-war reconstruction and restoration of infrastructure in the region with the involvement of interested investors.

Key words: foreign tourism, tourist region, competitive environment, competitive advantages.

Постановка проблеми. У процесі ринкової економіки та глобалізації розвиток іноземного туризму відбувається в умовах конкуренції, що проявляється у різних аспектах. Зміст конкуренції та її характеристика у цілому залежать від прояву різноманітних чинників, які формують те чи інше конкурентне середовище. Конкурентна перевага створюється конкурентним середовищем.

Одним з основних напрямів дослідження конкурентного середовища для іноземного туризму є вивчення особливостей формування конкурентних переваг окремих туристичних регіонів та їх порівняння з іншими туристичними регіонами для виявлення чинників посилення їх розвитку. Іноземний туризм забезпечує конкурентні переваги перед іншими регіонами. Це дасть змогу краще зрозуміти позицію регіону на міжнародному ринку туристичних послуг, розглянути різні аспекти розвитку рекреаційно-туристичних комплексів відповідно до конкурентних переваг та краще скоординувати корпоративну діяльність. Отже, тема роботи є актуальною, потребує усебічного наукового дослідження та має практичне

значення для розвитку іноземного туризму в Одеській області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив конкурентного середовища на розвиток туризму, зокрема іноземного, досліджували: О.О. Любіцева [1], М. Портер [2], Т.І. Ткаченко [3]. Актуальні питання створення конкурентного середовища та конкурентних переваг у регіоні розкриваються в працях В. Ковальчука та С. Запотоцького [4], О.П. Романко [5], А.В. Суханової [6]. Теоретико-методичні аспекти дослідження конкурентного середовища в туризмі висвітлено в доробку І.В. Безуглого, Д.М. Стеченка [7], С. Кузика [8], В.І. Косташука, М.І. Косташук, В.В. Лакусти [9]. Іноземний досвід аналізу конкурентного середовища туристичної галузі в контексті сталого розвитку висвітлено у працях D. Nusraningrum [10], B. Rodríguez-Díaz, J.-I. Pulido-Fernández [11], а конкурентоспроможність туристичного напрямку через індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму оцінювався дослідниками M. Rosario González-Rodríguez, M. Carmen Díaz-Fernández, N. Pulido-Pavón [12].

Вплив ресурсного забезпечення та інших чинників на формування конкурентного середовища Одеського регіону досліджувався у працях В.В. Горуна [13; 14], а соціально-економічні передумови формування в області конкурентних переваг розвитку міжнародного туризму розкрито В. Косташуком та О. Смик [15].

Мета дослідження. Визначення конкурентних переваг Одеської області для розвитку іноземного туризму порівняно з іншими туристичними регіонами Чорного та Середземного морів. Об'єктом дослідження є основні чинники формування конкурентного середовища в туристичних регіонах Чорного та Середземного морів (Одеська область України; Чорноморське узбережжя Болгарії; Жудец Констанца в Румунії; Аджарія у Грузії; Іл Трабзон у Туреччині; Агтика в Греції та Мухафаза Александрія у Єгипті).

Основний матеріал. Конкурентне середовище розвитку іноземного туризму на туристичній території залежить від характеру про-

яву та взаємодії різноманітних об'єктивних і суб'єктивних чинників. Рейтинговий аналіз кількісних та якісних характеристик і чинників дає змогу виявити конкурентні переваги регіону та обґрунтувати заходи щодо підвищення конкурентоспроможності регіону на ринку міжнародних туристичних послуг. Комплексна оцінка міжнародного конкурентного середовища Одеської області включає визначення позиції регіону за основними параметрами формування його конкурентних переваг порівняно з іншими туристичними регіонами Причорномор'я та Середземномор'я. Це допоможе визначити ключові сильні сторони та перешкоди для розвитку міжнародного туризму, виконати SWOT-аналіз майбутнього конкурентного середовища та розробити заходи для поліпшення конкурентних переваг регіону на ринку міжнародних туристичних послуг. Загальну інтегральну рейтингову оцінку конкурентного середовища за чинниками, які мають найбільший вплив на його формування, у розрізі туристичних регіонів відображено в табл. 1.

Із метою оцінки конкурентних переваг використано систему рейтингових оцінок основних чинників формування конкурентних переваг, яку запропоновано І.М. Школою [16], де 1 бал – це найкращий показник серед досліджуваних регіонів, а 7 балів – найнижчий показник. У рейтингу враховано кліматичні чинники (тривалість сприятливих температур для туристичного сезону та кількість несприятливих кліматичних явищ упродовж року), геоморфологічні (доступність та відстань до гірської місцевості), гідрологічні (щільність водних об'єктів та об'єм їх стоку), природно-заповідний фонд (щільність об'єктів ПЗФ із рекреаційно-туристичним призначенням), історико-культурні (кількість об'єктів та претендентів до списку спадщини ЮНЕСКО), транспортні (щільність інфраструктури для кожного виду транспорту), інфраструктурні (щільність закладів розміщення та харчування) та соціально-економічні (вартість середньодобового проживання та розміщення). На основі наявних балів виведено підсумковий

рейтинговий бал, який відображає середнє значення отриманих для кожного регіону балів та загальне рейтингове місце, виведене з порівняння підсумкового балу серед регіонів. Дані корелюють із сучасними дослідженнями конкурентоспроможності Одеської області в туристичній сфері, зокрема з дослідженням В.І. Костащука та О.С. Смик [15].

Під час аналізу конкурентних переваг Одеської області враховано матеріали обласної військової адміністрації «Паспорт регіону» за 2019 та 2022 рр. [17; 18] та «Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Одеській області» [19].

Отримані дані дають змогу стверджувати, що Одеська область у довоєнний період мала найбільше конкурентних переваг порівняно з іншими досліджуваними туристичними регіонами. Ці показники досягалися, серед іншого, практично необмеженими запасами води, значною кількістю заповідних територій та історико-культурних об'єктів, які мають велике значення для розвитку іноземного туризму та повинні активно використовуватися для створення місцевих туристичних продуктів. Значний вплив на формування конкурентного середовища регіону має забезпечення якісними об'єктами транспортної інфраструктури. Переважно це пов'язано

зі щільністю значної кількості залізничних колій та наявністю двох міжнародних аеропортів і значної кількості морських портів і аеропортів, яхт-клубів. Область характеризується високим рівнем закладів розміщення та харчування та помірними цінами на основні види рекреаційно-туристичних послуг. Зазначені переваги створюють сприятливі умови для розвитку зарубіжного туризму, але багато інших чинників (якість послуг, маркетингова діяльність за межами України, налагодження тісної співпраці між усіма суб'єктами туристичного ринку тощо) також потрібно враховувати. Ці аспекти формування міжнародного конкурентного середовища розкриваються та аналізуються нижче. Для оцінки конкурентного середовища для розвитку іноземного туризму в Одеській області відносно інших туристичних регіонів здійснено SWOT-аналіз основних чинників його формування (табл. 2).

Виділимо, насамперед, головні переваги Одеської області: наявність водних ресурсів та невелика кількість негативних кліматичних явищ у пляжний сезон. Це створює умови, які можуть забезпечити комфортний відпочинок багатьох людей у пік туристичного сезону. Забезпеченість області природоохоронними територіями та об'єктами заповідного фонду,

Таблиця 1

Інтегральна рейтингова оцінка чинників формування конкурентного середовища

Чинники формування конкурентних переваг	Рейтинг туристичних регіонів						
	Одеська область	Болгарія	Румунія	Туреччина	Греція	Єгипет	Грузія
Кліматичні	6	3	2	7	4	1	5
Геоморфологічні	7	1	5	3	2	6	4
Гідрологічні	1	2	4	3	7	5	6
Природно-заповідний фонд	1-2	4-5	7	1-2	6	3	4-5
Історико-культурні	2	4	5-6	5-6	1	3	7
Транспортна інфраструктура	2	1	6-7	3	4	5	6-7
Заклади розміщення та харчування	2	4	6	7	1	5	3
Соціально-економічні	2	6	4	5	7	3	1
Підсумковий рейтинговий бал	2,93	3,19	5,0	4,39	4,0	3,88	4,63
Загальне рейтингове місце регіону	1	2	7	5	4	3	6

Джерело: авторська розробка

ресурсами історико-культурного туризму дасть змогу урізноманітнити види послуг, які можуть надаватися туристам, і збільшити можливості для залучення іноземних туристів з інтересами, відмінними від пляжного туризму. Дестинація має велику кількість варіантів розміщення, що дає змогу урізноманітнити спектр пропонованих послуг і збільшити дохід від місцевого туризму.

Водночас рівнинний рельєф і м'який клімат скорочують тривалість сезону, а тому регіон утрачає додаткові можливості для розвитку різних видів туризму. Низька щільність доріг унеможливорює швидкий доступ до інших частин області, що призводить до нерівномірного розподілу туристичного інтересу і, як наслідок, погіршує соціально-економічне становище регіону. З'являється метацинтр – Одеса, що приймає усе більше туристів, наслідком чого є негативні явища, зокрема овертуризм (одним із локальних проявів є Одеса) [20, с. 124].

Попри все розвиток системи сполучень та маркетингова робота з об'єктами туристичної зацікавленості могли би вирішити

низку проблем в області: залучення туристів до різних частин регіону може допомогти збалансувати туризм у регіоні та сприяти розвитку іноземного туризму. Регіону необхідно популяризувати туристичні продукти на міжнародних ринках і створити сприятливий інвестиційний клімат для міжнародних інвесторів, а наявність розгалуженої транспортної системи відкриє більше можливостей для різноманітних частин регіону.

Водночас існують загрози, пов'язані з погіршенням екостану в регіоні, що нівелює одразу декілька конкурентних переваг області; високою є загроза нестабільної економічної ситуації у країні. Це, своєю чергою, призводить до кризових явищ у міжнародному туризмі, до яких Одеський регіон є дуже чутливим. Помітними ще в довоєнний період є зношеність наявної інфраструктури та погіршення стану історико-культурних об'єктів, що не розвиваються та фінансуються державою недостатньо.

Виявлені тенденції щодо сильних та слабких сторін, можливостей та загроз щодо формування конкурентного середовища для роз-

Таблиця 2

SWOT-аналіз основних чинників формування конкурентного середовища в контексті розвитку іноземного туризму в Одеській області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Забезпеченість водними ресурсами. 2. Рівень забезпечення історико-культурними ресурсами, зокрема об'єктами спадщини ЮНЕСКО. 3. Висока концентрація закладів громадського харчування за низької ціни на споживчі продукти. 4. Забезпеченість об'єктами ПЗФ. 5. Низький рівень несприятливих кліматичних явищ упродовж року.	1. Невелика тривалість туристичного сезону. 2. Велика віддаленість від гір, суто рівнинний рельєф. 3. Низький рівень розвитку автомобільної транспортної інфраструктури. 4. Порівняно невисокі температури упродовж року. 5. Нерівномірність розподілу соціально-економічних ресурсів у регіоні.
Можливості	Загрози
1. Розвиток авіаційної та автомобільної транспортної інфраструктури. 2. Розвиток системи морських портів для пасажирських перевезень. 3. Популяризація історико-культурних туристичних ресурсів зі значним потенціалом. 4. Розвиток системи закладів розміщення, зокрема входження у регіон великих готельних мереж високого рівня обслуговування. 5. Збільшення рівня оплати праці для робітників та залучення кваліфікованого кадрового потенціалу.	1. Збільшення ціни на енергоносії, що істотно вплине саме на Одеську область. 2. Зміна клімату, що призведе до висихання значної частини озер та опустелювання області [19]. 3. Погіршення екостану в регіоні, що призведе до зменшення кількості об'єктів ПЗФ [19]. 4. Погіршення умов для малого та середнього бізнесу внаслідок жорсткої фіскальної політики уряду, що зменшить кількість закладів харчування. 5. Поступове зношення об'єктів історико-культурної спадщини внаслідок низького рівня фінансування робіт щодо їх утримання.

Джерело: авторська розробка

витку іноземного туризму в Одеській області були здійснені до початку повномасштабної війни росії проти України. Зараз же перед регіоном, як і перед усією країною, постали виклики, що унеможливають розвиток туризму й рекреації до завершення війни та потребують здійснення кардинальних змін щодо відновлення і реконструкції насамперед інфраструктури.

У повоєнний період після відновлення інфраструктури слід звернути увагу на розвиток автомобільних та авіаційних транспортних сполучень. Аналіз показав, що у цьому районі низька щільність доріг, а один із потенційних аеропортів тимчасово не працює. По-перше, це пропозиція створити окремий дорожній фонд і запровадити стратегію розвитку дорожньої інфраструктури області. Зокрема, Ізмаїльський аеропорт має високий потенціал для залучення іноземних туристів в Україну після відновлення роботи, але відсутність транспортної інфраструктури не дає змоги швидко та безпечно дістатися до морських курортів та історико-культурних ресурсів. Це системна проблема, яка потребує системного вирішення.

Інший аспект стосується розвитку портів і систем морських транспортних сполучень. У регіоні багато портів, але не всі вони використовують свій туристичний потенціал. Ураховуючи зручне географічне розташування, було б доцільно відкрити мережу пасажирських перевезень за рахунок використання портів, які зараз використовуються як вантажні.

Основу туристичної привабливості регіону становлять його природно-кліматичні ресурси. Більшість із них не залежить від антропогенних впливів і існує без утручання людини: клімат, море, кількість сонячних днів тощо. Подальший розвиток регіону як конкурентоспроможної одиниці на національному та міжнародному туристичному ринках неможливий без серйозних зусиль усіх бенефіціарів ринку. Об'єктивні переваги природи та клімату є основними ресурсами, які з часом можуть призвести до спаду ринку та зниження рівня конкурентоспроможності місцевого ринку туристичних послуг. Тому

ця пропозиція полягає у комплексному розвитку та популяризації наявних конкурентних переваг регіону, таких як історико-культурні ресурси та природоохоронний фонд, міжнародне просування яких наразі є проблематичним.

Важливо підтримувати задовільний стан існуючої історико-культурної спадщини, популяризуючи її. Унаслідок військових дій велика кількість артефактів є проблематичною, оскільки необхідно виділяти кошти на реставрацію, фінансування реставраційних робіт, підтримку їхнього привабливого стану та розбудову туристичної інфраструктури навколо цих об'єктів. Важливо правильно залучати інвесторів для створення туристичної інфраструктури навколо таких напрямків, що підвищить їхню привабливість і дохід у довгостроковій перспективі.

Важливо підтримувати екологічний стан навколишнього природного середовища та раціонально використовувати природні туристично-рекреаційні ресурси. Ще до війни ця територія мала дуже високий рівень забруднення, незважаючи на те, що вона була значною частиною біосферного заповідника. У «Регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища в Одеській області у 2021 році» зазначено: «Одеський регіон характеризується найбільшою скупченістю прибережних антропогенних джерел, пов'язаних із діяльністю портів, промислових підприємств, комунально-побутових та сільських господарств» [19, с. 59].

З огляду на те, що військові дії призвели до значного забруднення вод Чорного моря, необхідно докласти значних зусиль для виявлення вибухонебезпечних речовин. Для цього необхідні системна робота та підвищення рівня безпекової та екологічної освіти місцевих жителів. Усе це може мати негативні довгострокові наслідки. Високий рівень деградації території, її заблокованість, зниження туристичної ємності та загальне погіршення екологічної ситуації унеможливають проведення рекреаційно-туристичної діяльності в області. Необхідно запровадити еколого-просвітницькі програми для місцевих жите-

лів та посилити контроль за дотриманням режиму охорони об'єктів природно-заповідного фонду. Важливим є також формування інвестиційного середовища в Україні та Одеській області. Україні потрібні оновлена судова система та створення прозорих умов для ведення бізнесу, регіону потрібні чесні та прозорі методи місцевого самоврядування, прозорі та відкриті правила для кожного. Слід посилити просування бізнес-можливостей в Одеській області та створення програм захисту інвесторів, що створить умови для входження великих мереж у місцевий туристичний бізнес. Додатковим стимулом для залучення іноземних туристів у регіон можуть стати знайомі бренди та торгові марки.

Особливої уваги заслуговує формування туристичних кластерів для розвитку закордонного туризму. Для високої конкурентоспроможності місцевого туристичного ринку важливо створити туристичний кластер для взаємодії всіх учасників ринку та спільного використання наявних ресурсів. Побудова цілісної туристичної кластерної системи в регіоні та просування кожного кластера окремо на міжнародному ринку туристичних послуг посилять конкурентні переваги регіону.

Збільшення потоку туристів у регіон очікується з вирішенням питань транспортного сполучення, безпеки та популяризації ресурсів на міжнародному ринку туристичних послуг. Область має запас міцності щодо підвищення цін на туристичні послуги, особливо проживання та харчування, що сприятиме збільшенню кількості робочих місць та заробітної плати на території місцевих курортів, що дасть змогу залучити їх більше. Забезпечуючи туристичний ринок кваліфікованою робочою силою та покращуючи рівень обслуговування, він може залучити більше

фінансових надходжень до регіону у вигляді іноземних туристів і збільшити доходи від місцевого туризму.

Ще одним позитивним чинником для розвитку туризму в регіоні є можливості транскордонної співпраці. Регіон має досвід участі в транскордонних програмах та залучений до діяльності Єврорегіонів. Зокрема, пропонується покращити співпрацю у сфері туризму, особливо у просуванні туристичних ресурсів країн (історичних та культурних). Також доцільно було б надати гарантії інвесторам із країн – учасниць транскордонного співробітництва щодо залучення необхідних регіону інвестицій, у тому числі з Європейського Союзу. Це допоможе заохотити більше іноземних туристів, збільшити доходи від туризму та інвестиції в індустрію туризму. У подальших програмах транскордонної співпраці це можна успішно втілити.

Висновки. Результати дослідження показали, що Одеська область у довоєнний період мала високий рівень конкурентних переваг по відношенню до інших туристичних дестинацій Чорноморського та Середземноморського регіонів. Це можна використовувати для просування місцевих туристичних продуктів на міжнародний туристичний ринок. Проте існує багато перешкод і загроз для формування конкурентного середовища в регіоні в майбутньому, тому їх необхідно враховувати під час розроблення стратегій розвитку туристичної галузі. Тривалий період ведення бойових дій на території України та виклики, які постали перед економічним розвитком держави, унеможливають розвиток туризму в більшості регіонів України, зокрема і в Одеській області. Але це дає підстави після завершення війни відбудувати інфраструктуру й повернути регіону його можливості щодо конкурентних переваг.

Література

1. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ, 2006. 436 с.
2. Porter M. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New-York, 1985. 18 с.
3. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія. Київ, 2009. 463 с.
4. Ковальчук В., Запотоцький С. Чинники впливу на формування конкурентоспроможності сучасного регіону. *Часопис картографії*. 2012. Вип. 4. С. 52–64.

5. Романко О.П. Поняття конкурентоспроможності регіону та його ознаки. *Ефективна економіка*. 2015. № 3. URL: https://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=efek_2015_3_15
6. Суханова А.В. Конкурентні переваги і стратегія регіонів у сукупності відносин конкурентоспроможності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 103–107.
7. Безуглий І.В., Стеченко Д.М. Концептуальні засади використання системного підходу у дослідженнях рекреаційно-туристичного природокористування. *Регіональна економіка*. 2008. Вип. 4. С. 72–80.
8. Кузик С. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід : монографія. Львів, 2010. 254 с.
9. Косташук В.І., Косташук М.І., Лакуста В.В. SWOT-аналіз перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму (на прикладі санаторію «Брусниця»). *Науковий вісник Чернівецького національного університету. Географія*. 2017. Вип. 793. С. 55–64.
10. Nusraningrum D. The Sustainability of Competitive Strategy in the Tourism Services Industry. *European Journal of Business and Management Research*. 2022. 7 (4). P. 60–65. DOI: <http://dx.doi.org/10.24018/ejbmr.2022.7.4.1475>
11. Rodríguez-Díaz B., Pulido-Fernández J.-I. Analysis of the Worth of the Weights in a new Travel and Tourism Competitiveness Index. *Journal of Travel Research*. 2020. 60 (2). DOI: <https://doi.org/10.1177/0047287519899982>
12. González-Rodríguez M. Rosario, Díaz-Fernández M. Carmen, Pulido-Pavón N. Tourist destination competitiveness: An international approach through the travel and tourism competitiveness index. *Tourism Management Perspectives*. 2023. 47. P. 1–13. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2023.101127>
13. Горун В.В. Інтегральна оцінка природно-ресурсного потенціалу ландшафтно-рекреаційних районів Одеської області. *Екологія міст і рекреаційних зон*. Одеса, 2012. С. 68–71.
14. Горун В.В. Інтегральна оцінка історико-культурних рекреаційних ресурсів Одеської області. *Географічні дослідження: історія, сьогодення, перспективи*. Харків, 2012. С. 251–253.
15. Косташук В., Смик О. Соціально-економічні передумови формування конкурентних переваг розвитку міжнародного туризму в регіоні (на прикладі Одеської області). *Молодий вчений*. 2022. № 12. С. 92–98.
16. Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії. Чернівці, 2005. 596 с.
17. Паспорт регіону. Одеська область. Одеса, 2019. 16 с. URL: https://ecology.od.gov.ua/wp-content/uploads/old-files/ecology_portal/doc/zviti/ekolog_chnij_pasport_2019_roku.pdf
18. Паспорт регіону. Одеська область. Одеса, 2022. 22 с. URL: <https://oda.od.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/pasport-odeskoyi-oblasti-za-2022-rik.pdf>
19. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Одеській області у 2021 році. Одеса, 2022. 214 с. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Regionalna-dopovid-Odeska-ODA-2021.pdf>
20. Охріменко А.Г., Опанасюк Н.А. Овертуризм як тренд розвитку дестинацій. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: світовий досвід та перспективи розвитку для України*. Т. 1. Одеса, 2020. С. 122–126. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/2763>

References

1. Liubitseva, O.O. (2006). Rynok turystychnykh posluh [Market of tourist services]. K.: Alterpres. [in Ukrainian].
2. Porter M. (1985). Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New-York: The Free Press. [in English].
3. Tkachenko, T.I. (2009). Stalyi rozvytok turyzmu: teoriia, metodolohiia, realii biznesu [Sustainable development of tourism: theory, methodology, business realities]. K.: KNTEU. [in Ukrainian].
4. Kovalchuk, V., & Zapototskyi, S. (2012). Chynnyky vplyvu na formuvannia konkurentospromozhnosti suchasnoho rehionu [Factors influencing the formation of competitiveness of the modern region]. *Chasopys kartografii*. Kyiv. 52–64. [in Ukrainian].
5. Romanko, O.P. (2015). Poniattia konkurentospromozhnosti rehionu ta yoho oznaky [The concept of regional competitiveness and its characteristics]. *Efektynna ekonomika* 3. [in Ukrainian].
6. Sukhanova, A.V. (2015). Konkurentni perevahy i stratehiia rehioniv u sukupnosti vidnosyn konkurentospromozhnosti [Competitive advantages and strategy of regions in the aggregate of competitiveness relations] *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 21, 103–107. [in Ukrainian].
7. Bezuhlyi, I.V., & Stechenko, D.M. (2008). Kontseptualni zasady vykorystannia systemnoho pidkhodu u doslidzhenniakh rekreatsiino-turystychnoho pryrodokorystuvannia [Conceptual principles of using a system approach in research of recreational and touristic nature use]. *Rehionalna ekonomika*, 4, 72–80. [in Ukrainian].

8. Kuzyk, S. (2010). Teoretychni problemy turyzmu: suspilno-heohrafichni pidkhid [Theoretical problems of tourism: socio-geographical approach: monograph]. Lviv: LNU im. I. Franka. [in Ukrainian].
9. Kostashchuk, V.I., Kostashchuk, M.I., & Lakusta, V.V. (2017). SWOT-analiz perspektyv rozvytku likuvalno-ozdorovchoho turyzmu (na prykladi sanatoriiu «Brusnytsia») [SWOT – analysis of prospects for the development of health tourism (on the example of the «Brusnytsia» sanatorium)]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu*. 793: Heohrafiia, Chernivtsi, 55–64. [in Ukrainian].
10. Nusraningrum, D. (2022). The Sustainability of Competitive Strategy in the Tourism Services Industry. *European Journal of Business and Management Research*. 7 (4), 60–65. DOI: <http://dx.doi.org/10.24018/ejbmr.2022.7.4.1475> [in English].
11. Rodríguez-Díaz, B., & Pulido-Fernández, J.-I. (2020). Analysis of the Worth of the Weights in a new Travel and Tourism Competitiveness Index. *Journal of Travel Research*. 60 (2). DOI: <https://doi.org/10.1177/0047287519899982> [in English].
12. González-Rodríguez, M. Rosario, Díaz-Fernández, M. Carmen, & Pulido -Pavón, N. (2023). Tourist destination competitiveness: An international approach through the travel and tourism competitiveness index. *Tourism Management Perspectives*. 47, 1–13. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2023.101127> [in English].
13. Horun, V.V. (2012). Intehralna otsinka pryrodno-resursnoho potentsialu landshaftno-rekreatsiinykh raioniv Odeskoi oblasti [Integral assessment of the natural resource potential of the landscape and recreation areas of Odesa region]. *Ekolohiia mist i rekreatsiinykh zon*. Odesa, 68–71. [in Ukrainian].
14. Horun, V.V. (2012). Intehralna otsinka istoriko-kulturnykh rekreatsiinykh resursiv Odeskoi oblasti [Integral assessment of historical and cultural recreational resources of Odesa region.] *Heohrafichni doslidzhennia: istoriia, sohodennia, perspektyvy*. Kharkiv, 251–253. [in Ukrainian].
15. Kostashchuk, V., & Smyk, O. (2022). Sotsialno-ekonomichni peredumovy formuvannia konkurentnykh perevah rozvytku mizhnarodnoho turyzmu v rehioni (na prykladi Odeskoi oblasti) [Socio-economic prerequisites for the formation of competitive advantages in the development of international tourism in the region (on the example of Odesa region)]. *Molodyi vchenyi*. 12, 92–98. [in Ukrainian].
16. Shkola, I.M. (2005). Menedzhment turystychnoi industrii. Chernivtsi [Tourism Industry Management]. [in Ukrainian].
17. Pasport rehionu. Odeska oblast (2019). *Odeska ODA*. Odesa. [in Ukrainian].
18. Pasport rehionu. Odeska oblast (2022). [Passport of the region. Odesa region]. *Odeska ODA*. Odesa. [in Ukrainian].
19. Rehionalna dopovid pro stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha v Odeskii oblasti u 2021 rotsi (2022). [Regional report on the state of the natural environment in Odesa region in 2021]. *Odeska ODA*. Odesa. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Regionalna-dopovid-Odeska-ODA-2021.pdf> [in Ukrainian].
20. Okhrimenko, A.H., & Opanasiuk, N.A. (2020). Overturyzm yak trend rozvytku destynatsii [Overtourism as a trend in the development of destinations]. *Turystychnyi ta hotelno-restoranni biznes: svitovyi dosvid ta perspektyvy rozvytku dlia Ukrainy*. Odesa, 122–126. Retrieved from <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/2763> [in Ukrainian].